

Alyılmaz, C. (2020). Yorı- (...> yürü-) eylemi nereden geliyor? *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-19.
<http://dx.doi.org/10.46321/bugu.4>

YORİ- (...> YÜRÜ-) EYLEMİ NEREDEN GELİYOR?

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ

Bursa Uludağ Üniversitesi calyilmaz@gmail.com ORCID

Öz

Türkçenin bugün en çok kullanılan sözcüklerinden biri olan yürü- eyleminin bilinen en eski kullanımını yorı- şeklindedir. Yorı- eyleminin hem tarihî Türk lehçelerinde hem Türkiye Türkçesinde hem de yaşayan Türk lehçe ve ağızlarında yorı-, yörö-, yörü-, yörü-, yöre-, yürü-, yeri-, jürü-, jeri-, cürü-, ceri-, yor-, yör-, yur-, yür-, cür-, jür-... şekillerinde kullanıldığı bilinmektedir.

Yorı- >...> yürü- eyleminin kökeni hakkında da farklı görüşler ileri sürülmektedir. Yorı- eylemi, bu eylemi oluşturan ve bu eylemden türetilmiş sözcükler Türkçenin kendi söz varlığına aittir; bu sözcükler bir başka dilden alıntı veya ödünçleme değildir. Yorı- eylemi, esas itibarıyla *yo- eylem kökü; /-r+/ eylemden ad yapım eki ve /+I-/ addan eylem yapım ekinden oluşmaktadır.

Bu makalede yorı- >...> yürü- eyleminin yapısı ve kökeni hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, yorı->...> yürü- eylemi, köken bilgisi.

WHERE DOES THE VERB YORİ- (...> YÜRÜ-) COME FROM?

Abstract

The oldest known use of yorı-, which is one of the most used words of Turkish today, is yürü-. It is known that verb yorı- is used both in historical Turkish dialects, in Turkish and living Turkish dialects and regional dialects in the form of yorı-, yörö-, yörü-, yörü-, yöre-, yürü-, yeri-, jürü-, jeri-, cürü-, ceri-, yor-, yör-, yur-, yür-, cür-, jür-...

There are also different opinions about the origin of the verb yorı- >...> yürü-. The verb yorı-, the words that make up this derivative and derived from this verb, belong to the own vocabulary of Turkish. These words are not loaned from any other language. The verb yorı- consists of *yo- verb root, /-r+/ verb to noun derivational suffix and /+I-/ noun to verb derivational suffix.

This article provides detailed information about the structure and origin of the verb yorı- >...> yürü-.

Keywords: Turkish, verb yorı->...> yürü-, etymology.

Ey dilim,

Sende benim halgımın gehramanlığla dolu

Tarihi vereğlenir.

Sende neçe min illik benim medeniyyetim

Şan-şöhretim sahladır.

Bahtiyar Vahabzade

• Yorı- Eyleminin Kullanımları Üzerine¹

Bir varlık (nesne, oluş, kılış) hakkında zihinde yer alan genel düşünceye kavram (mefhum / concept) denir. Varlığın durumuna göre bağımsız ve bağımlı olmak üzere iki çeşit kavram tipi düşünülebilir. Bağımsız kavramlar doğrudan doğruya soyut ve somut nesnelere, bağımlı kavramlar ise bu nesnelere hâl, hareket ve birbirlerine göre durumlarını içerir. Dil, kavramlar arasındaki ilişkileri ifade etmek ve yeni kavram ilişkilerinin kurulmasını sağlamak ihtiyacından doğmuştur. Kavramlar arasındaki ilişki, konuşma dillerinde bunların dildeki sesli işaretleri olan dil öğeleri (monèmes) vasıtasıyla kurulur. Dil öğeleri: anlam öğeleri (bağımsız öğeler = monèmes autonomes) ve görev öğeleri (bağımlı öğeler = monèmes fonctionnels) olmak üzere iki grupta toplanır (Gemalmaz, 2010, s. 191).

Türkçenin anlamlı dil öğelerini: ad türünden kavram işaretleri (adlar / isimler, zamirler / adıllar, sıfatlar / önadlar, zarflar / belirteçler) ve eylem türünden kavram işaretleri (basit, türemiş ve birleşik eylemler) oluşturur. Türkçenin görevli dil öğelerini ise: ekler, ek+ekler, ilgeçler / edatlar, ek+edatlar ve bağlaçlar oluştururlar (Gemalmaz, 1992, s. 153-165; Alyılmaz, 1994, s. 1-6; Alyılmaz, 2017, s. 3).

Türkçe, eylemler bakımından dünyanın en zengin dillerinden biridir (Alyılmaz, 2017, s. 3). Nitekim Türkçenin yalnızca (Kök)türk, Uygur ve Karahanlı Türkçesi Dönemleri'nde vücuda getirilmiş eserlerinde 6900 eylem kullanılmıştır (Alyılmaz, 2004, s. 704).

Türkçenin en eski yazılı kaynaklarından bugüne kadar (bazı fonetik değişikliklerle kesintisiz olarak) kullanılan eylemlerinden biri de yorı- >...> yürü- eylemidir.

• Yorı- Eyleminin Anlamlı Dil Ögesi Olarak Kullanımı

Yorı- eyleminin hem tarihî Türk lehçelerinde hem Türkiye Türkçesinde hem de yaşayan Türk lehçe ve ağızlarında yorı-, yörö-, yürü-, yörü-, yöre-, yürü-, yeri-, jürü-, jeri-, cürü-, ceri-, yor-, yör-, yur-, yür-, cür-, jür-... şekillerinde kullanıldığı bilinmektedir (Nadelyayev vd., 1969, s. 274-276; Cankoçak, 1979, s. 4251, 4310; Gabain, 1988, s. 183-184; Ercilasun vd., 1991, s. 1002-1003; Ercilasun, Karahan ve Kirişcioğlu, 2006, s. 208-246; Gülensoy, 2007, s. 1195; Serebrennikov ve Gadjeva, 2018, s. 145-149).

Yorı- eylemi ve bu eylemden türemiş kavram işaretlerine (yorı-, yorit-, yoritma-, yürüme-...) önce (Kök)türk harfli yazıtlarda (Orhun Yazıtları'nda ve Yenisey Yazıtları'nda) rastlanır:

sühüg batımı karıg söküpen kögmen yışığ toga **yorıp** kırkız bodunug uda basdımız:²
Mızrak batımı karı söküp Kögmen (Tannu-Ula) dağlarını aşarak yürüyüp Kırkız halkını uykuda bastık (KT D 35; Ercilasun, 2016, s. 524-525).

¹ Yorı- eyleminin kullanımıyla ilgili örnekler verilirken (konu bütünlüğünün dağılmaması için) örneklemelerde (Kök)türk, Uygur ve Karahanlı Türkçesi Dönemleri ile sınırlı kalmıştır.

antagının için igidmiş kaganının sabın almatın yir sayu bardıg kop anta alkıntıg arılıg anta kalmış yir sayu kop toru ölü **yorıyur** ertig: *Bu huyun yüzünden (seni) beslemiş olan kağanının sözlerini dinlemeden her yere gittin. (Gittiğin yerlerde de) hep yok oldun, perişan oldun. Kalanlarınız hep bitkin durumda öterek oraya buraya yürüyüp duruyordunuz* (KT G 8-9; Ercilasun, 2016, s. 504-505).

bu yolın **yorısar** yaramaçı dedim: *Bu yolla yürürse(k) / giderse(k) iyi olmaz dedim* (BT 23; Ercilasun, 2016, s. 604-605).

ilteriş kagan bilge tuñukuk kazgantuk için kapgan kagan türk sir bodun **yorıduki** bu: ... *İteriş Kağan (ve) Bilge Tonyukuk kazandığı için, Kapgan Kağan (ve) muzaffer Türk milleti ilerlemiştir (sebebi) bu(dur)* (BT 61; Ercilasun, 2016, s. 628-629).

öğdin kagangaru sü **yorılım** timiş **yorımasar** bizni kaganı alp ermiş ayguçısı bilge ermiş kaç neğ erser bizni ölüртеçi kök timiş: *Doğudaki kağana karşı ordu yürütelim demiş. Yürü(t)mezsek bizi, kağanları yiğit imiş, danışmanları bilge imiş, ne zaman olursa olsun (eninde sonunda) bizi mutlaka öldürecekler demiş* (BT 29-30; Ercilasun, 2016, s. 608-609).

edgü bilge kişig edgü alp kişig **yorıtmaz** ermiş: *(Çinliler) çok bilge kişileri ve çok yiğit kişileri yürütmezler / ilerletmezler imiş* (KT G 6; Ercilasun, 2016, s. 500-501).

... er için ... yalnız **yorıp** tokuz teginig tagdaki kara adığıg elgin tuttum: ... *Yiğitliğim sayesinde / yiğit olduğum için ... yalnız yürüyüp dokuz tigin / prensi ve dağdaki kara ayıyı elimle yakaladım* (E 68 / El Bağı Yazıtı 11-12; Useev, 2011, s. 547-549).

buğ meñgü erür yalım kayam kañım bar için ben yer ögüz baru alkunı kün ay körü **yorıyur** ben: *Sıkıntı ebedidir. (Kutsal) yalçın /sarp kayam (ve) (arkamda) babam olduğu için (her) yer(e) (ve) ırmağ(a) varıp her şeyi, güneşi (ve) ayı görerek yürüyorum* ([Adrianov Koleksiyonu] Yenisey Vilayeti Yazıtı 1; Aydın, 2015, s. 186).

öz elin yeti körti elim yumuşına **yorıtıp** beş elke tegdim: *Kendi kabilesine ulaşmaya çalıştı. Devletimin elçiliğini yürüterek beş devlete ulaştım* (E 152 / Şançi III; Useev, 2011, s. 605; Aydın, 2015, s. 178; Şirin, 2016, s. 540; Kormuşin, 2017, s. 171).

erdemlig bolsar bodun isrik **yörümedi**: *(Bir insan) erdemli ol(ur)sa (onun) halkı (da) sarhoş (bir şekilde / aklı başından gitmiş bir şekilde) yürümez [Kağan / yönetici erdemli olursa, (onun yönettiği) halk (da) akıllı (ve mutlu) olur]* (E 29 / Altın-Köl Yazıtı II; Useev, 2011, s. 465-466).

Yorı- eylemi ve türevlerinin (yorı-, yort-, yör-...) Uygur Dönemi'nin (Kök)türk harfli kağanlık ve kumandanlık yazıtlarında da sıkça kullanıldığı bilinmektedir:

bıña **yorıdım** ozmış tegin udurganta **yorıyur** tedi anı algıl tedi: *Bin kişilik askeri birlik ile yürüdüm. "Ozmış Tigin Udargan'dan (bize doğru) yürüyor" dedi. "(Git ve) onu (tutsak) al!" dedi* (Ta D 6; Mert, 2009, s. 158, 160).

² Örnekler dikkatlere sunulurken her seviyeden okuyucunun anlayabilmesi için orijinal metinlere ve bu metinlerin transliterasyonlu aktarımlarına yer verilmemiştir.

keregün sakışın şıp başın **yöre** kelti ... uçı seleñeğe tegi çerigledi bişinç ay tokuz otuzka süñüşdüm anta sançtım seleñeğe sika sançtım yazı kılıtım öküşü seleñe kodı bardı ben seleñe keçe udu **yorı**dım süñüşde tutup on eri itdim: *Keregü'yi, Sakış'ı, Şıp Başı'nı yürüyerek geldi(ler). Selenge'ye kadar asker yerleştirdi(ler). Beşinci ayın yirmi dokuzunda savaştım. Orada mızrakladım. Selenge'ye sıkıştırarak mızrakladım. (Orayı) dümdüz / yerle bir ettim. Çoğu Selenge boyundan aşağı doğru gitti. Ben Selenge'yi geçerek takip ettim. Savaşta on eri tutarak gönderdim* (ŞU D 4; Mert, 2009, s. 229, 234).

Yorı- eylemi Uygur Dönemi yazıtlarında olduğu gibi Eski Uygur Türkçesinin kâğıda yazılı eserlerinde de farklı şekillerde (yorı-, yorıma-, yorit-, yort-...) kullanılmıştır:

ögi erür siz togurdaçı bu yertinçü yer suvnuñ kedlenmeklig kınığın ulug katıglanmakta **yorı**yur siz: *Bu yeryüzünün anasisınız. Bu yeryüzündeki güç çekişmesinin zahmetine katlanarak yürüyorsunuz* (AY 730-732; Çetin, 2012, s. 159, 160, 186).

inçip avınçka arukı yetti küçi alıjudı tepreyü **yorı**yu umadı: *Çünkü yaşlı adamın yorgunluğu üzerine çöktü; artık gücü tükendi; kımıldayamadı; yürüyemedi* (KP XXXVI-XXXVII; Hamilton, 1998, s. 44-45).

kanglıda suryakant erd(ni) ... vıman içinte kunçuy ... tegriklep **yortır**: *Arabada güneşte parlayan bir cevher < Skr. suryakanta-ratna) tanrılar arabası içinde kraliçe ... çevreleyip yürütür* (MST 36/1-3; Tekin, 1976, s. 87, 215).

boz bulıt **yorı**dı bodun üze yagdı kara bulıt **yorı**dı kamağ üze yagdı: *Boz bulut yürüdü halkın üstüne yağmur bıraktı. Kara bulut yürüdü her şeyin üstüne yağmur bıraktı* (IB 53; Yıldırım, 2017, s. 46).

adın tümke köngüller / arıg yollarta **yorı**p / amvardın kılıtlar / anuşagan orđuta togdılar: *Diğer şuursuz gönüller de temiz yollarda yürüyüp topluluklar meydana getirdiler; (sonunda onlar da) ölümsüzlük sarayında doğdular* (ETŞ; Arat, 2007, s. 58-59).

adakin **yorı**p sizni atayu: *Yürürken hep sizin adınızı anarak (yürürler)* (ETŞ; Arat, 2007, s. 48-49).

on kat kas oyun yangkusı eşidilür **yorı**sar kamağ bayumak utru kelir: *On kat güzel şarkı sesi işitilir; yürürsen her türlü zenginleşme imkânı karşına çıkar* (ETŞ; Arat, 2007, s. 292-293).

yilli suvlu tepreyü kudug için bekledi okıp kelir sogık suv ağtarılıp yanturı **yorıtı**: *Yer ve su harekete geçerek kuyunun içini kapladı; akıp gelen soğuk su dönüp geri gitti* (ETŞ; Arat, 2007, s. 292-293).

(Bir kısmı yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere) yorı- eylemi (Kök)türk ve Uygur Dönemleri'ne ait eserlerde *yürü-* anlamının yanında *gez-, gezin-, dolaş-, var-, git-, yaya git-, gel-, kalk-, uzan-, kat et-, ilerle-, geliş-, kalkın-, asker sevk et-, akın et-, gir-, işle-, yayıl-, yer değiştir-, başka yere geç-, hareket et-, yap-, ver-, münasebette ol-, gücü ol-, gücü yet-...* anlamlarında da kullanılmıştır (Nadelyayev vd., 1969, s. 274; User, 2015, s. 83-84). Sözcüğün bu kadar farklı anlamlarda kullanılmış olması Türkçenin en temel ve en vazgeçilmez kavram işaretlerinden biri olmasıyla izah edilebilir.

Yorı- eylemi Karahanlı Türkçesi Dönemi eserlerinde de son derece işlek olarak farklı şekillerde (yorı-, yoru-, yörü-, yoriş-, yorit-, yort-, yortuş-, yor-...) ve anlamlarda kullanılmıştır.

Ahmet Demirtaş “Kutadgu Bilig’de ‘yori-’ Fiili Üzerine” başlıklı makalesinde Karahanlı Türkçesi Dönemi eserlerinden *Kutadgu Bilig*’de 253 yerde geçen “yori-” eyleminin, 234 yerde tek sözcük hâlinde, 19 yerde ise birleşik eylem olarak yer aldığını; sözcüğün *yürü-* anlamının yanında, *yaşa-*, *hareket et-*, *gezip dolaş-*, *git-*, *uğraş-*, *devam et-*, *vakit geçir-*, *anıl-*, *düşün-*, *geçin-*, *değer veril-*, *yaz-* gibi anlamlarda da kullanıldığını belirtmektedir (Demirtaş, 2012, s. 1477-1501).

Suat Ünlü ise *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü* adlı eserinde *yori-* eylemi ile ilgili olarak eylemin *yürü-* anlamının yanında *gezip dolaş-*, *sefere çık-*, *yolda ol-*, *uzaklaş-*, *akıp git-*, *yüz-*, *(rüzgâr için) es-*, *gider-*, *çalışıp çabala-* anlamlarının da bulunduğunu kaydetmektedir (Ünlü, 2012, s. 1017).

Karahanlı Türkçesi Dönemi eserlerinde *yori-* eylemine ait bazı örnekleri dikkatlere sunmak yararlı olacaktır:

er **yorıdı**: *Adam yürüdü*. Başkası da böyledir. Herhangi bir şey yürürse yine böyle denir (**yorır**, **yorımak**). Şu savda dahi gelmiştir: tünle **yorup** küntüz sewnür, kiçikte eflenüp ulgadhu sewnür: *Geceleyin yürüyüp gündüz sevinir; küçüklüğünde evlenip yaşlandığında sevinir* (Gece yürüyen gündüz sevinir; çünkü o yolu görmeden yürümüştür. Genç iken evlenen kimse de yaşlandığı zaman sevinir; çünkü çocukları onun ihtiyacı için çalışırlar da adam rahat eder) (DLT III; Atalay, 2013, s. 87-88).

kız kişi sawı **yorıglı** bolmas: *Pinti / cimri adamın sözü yürümez / ünü yayılmaz* (DLT I; Atalay, 2013, s. 326).

yorişdı: *Yürüştü*. ol mening birle **yorişdı**: *O benimle yürümekte yarış etti*. torku **yorişdı**: *İpek kumaş yol yol oldu*. Başkası da böyledir. Bu ipek kumaş yıpranmaya yüz tuttuğu zaman söylenir (**yorişur**, **yorişmak**) (DLT III; Atalay, 2013, s. 72).

yorıttı: ol meni telim **yorıttı**: *O beni çok yürüttü*. ot anıng karnın **yorıttı**: *İlaç onun karnını (bağırsaklarını) boşalttı* (**yorıtur**, **yorıtmak**) (DLT II; Atalay, 2013, s. 315).

kelir men barır men **yorır** men burun / ajuñug kezer men manga yok orun: *Gelirim, giderim; ileriye doğru yürürüm; dünyayı dolaşırım: benim için yer yurt yoktur* (KB 747; Arat, 1991, s. 91; Arat, 1988, s. 65).

bu begler ne yolca **yorısa** kalı / uş ol beg **yorıkı** bu kulnung yolu: *Beyler hangi yoldan yürürlerse beylerin bu yürüdükleri yol kul(lar)ın da yolu olur* (KB 2113; Arat, 1991, s. 223; Arat, 1988, s. 159).

begi edgü bolsa **yorıkı** köni / takı artuk edgü **yorigay** kulu: *Beyi iyi olsa (ve) yürüdüğü yol (da) doğru (ise), kulu da daha iyi (bir yolda) yürüyecektir* (KB 2114; Arat, 1991, s. 223; Arat, 1988, s. 159).

nelük tilde körksüz **yorıtur** sen söz / ölüñug ne bilding ay köngli tüz: *Niçin böyle yakışksız sözler söylüyorsun; ey temiz kalpli insan öleceğini nereden anladın?* (KB 5985; Arat, 1991, s. 593; Arat, 1988, s. 428).

kim ol yüzçi erse kişi yigi ol / kerek erse yiglik **yori** yüzçi bol: *(Bu devirde) kim iki yüzlü ise, insanların iyisi / itibarlısıdır; eğer sen de itibar sahibi olmak istersen yürü / git sen de iki yüzlü ol* (AH 409-410; Arat, 2006, s. 73, 97).

ajunka bu söküş melamet nelik / kazalar yoritgan yaratgan melik: *Dünyaya bu sövme (ve) çıkışma niçin? Kaza (ve) kaderi yürüten (ve) yeniden tanzim eden Tanrı(dır)* (AH 453-454; Arat, 2006, s. 76, 98).

Yorı- eylemi Karahanlı Türkçesi Dönemi sonrasında (başta Harezmi Türkçesi Dönemi ve Kıpçak Türkçesi Dönemi olmak üzere) vücuda getirilen eserlerde de farklı şekillerde (yorı-, yorit-, yort-, yor-, yör-, yür-, yörü-, yürü-, yorit-, yürüt-, yürüş-, yürü-, yürüt-, yirü-, yürü- ...) işlek olarak kullanılmıştır (Özyetgin, 2001, s. 759-760; Toprak, 2005, s. 48; Toparlı, Vural ve Karaatlı, 2007, s. 320; Ünlü, 2012, s. 694-696, 702-703; Argunşah ve Güner, 2015, s. 900; Demirci, 2016, s. 138).

Yorı- eyleminin uzantısı olan yürü- eylemi, türevleri ve bu eylemden türe(til)miş pek çok kavram işareti günümüzde hem Türkiye Türkçesi ve ağızlarında hem de çağdaş Türk lehçeleri ve ağızlarında (Ercilasun *vd.*, 1991, s. 1002-1003) son derece işlek bir şekilde kullanılmaktadır.

• Yorı- Eyleminin Görevli Dil Ögesi Olarak Kullanımı

Türkiye Türkçesinde eylemlerin şimdiki zaman çekimleri genelde³ yorı- (...> yürü-) eyleminden türeme biçim birimle (/Iyor/) yapılmaktadır. Söz konusu biçim birim (/+yor/) eski bir betimlemeli / tasvirî eylemin (yorı-) kalıntısı olduğu için kendisinden önce gelen bir bağ-eylem eki (/I+ / [-a+, -e+, -i+, -u+, -ü+]) ile birlikte (/Iyor/) kullanılmaktadır.

Gürer Gülsevin, yorı- eyleminden türeme /Iyor/ < /+(y)Ayor(Ir)/ biçim biriminin ilk kez XIII. yüzyıla ait bir metinde geçtiğini; söz konusu ekin XV. yüzyıl sonrasında yaygın hâle geldiğini ve devam eden süreçte de kullanım alanını genişleterek Anadolu'daki Türkçenin işlek şimdiki zaman eki olarak kullanıldığını kaydetmektedir (Gülsevin, 1997, s. 98-99).

/Iyor/ biçim biriminin Türkiye Türkçesi ağızlarında farklı şekilleri bulunmaktadır. Ahmet Caferoğlu, bu biçim birimin kullanımlarından hareketle ağızların tasnifini şöyle yapmıştır: -yo'lu biçimler Anadolu ve güney bölgelerde; -yer / -yir'li biçimler Trabzon, Rize ve Sivas'ta; -i / i(y)e'li biçimler Harput, Urfa, Elazığ, Gaziantep ve Divriği'de; -or'lu biçimler Kilis *vd.*; -ir'li biçimler Erzurum, Kars *vd.* (Caferoğlu, 1960, s. 65-70; *akt.* İmer, 2000, s. 11-13).

Leyla Karahan da şimdiki zaman biçim biriminin özellikle ünlü yapısı itibarıyla gösterdiği sistemli dağılımın Anadolu ağızlarının ana gruplarını belirlemede önemli rol oynadığını belirterek söz konusu biçim birimin Anadolu ağızlarında kullanımlarını şöyle dikkatlere sunmaktadır:⁴ Doğu grubu ağızları: -yér / -yir / -yr; -ir / -īr / -ér; -yé / -yi; -y; -i / -ī / -é; bazı ağızlarda -yor, -or / -ör; Kuzeydoğu grubu ağızları: -y, -i, -yi, -yé, -yr, -yur / -yür, -yır / -yir, -yér; Batı grubu ağızları: -(I)yo(r), -yo (Karahan, 1996, s. 43-47; Karahan, 2018, s. 136).

³ Türkçede eylemlerin şimdiki zaman çekimlerinde başta /-mAKTA/ biçim birimi olmak üzere başka biçim birimlerden de yararlanılmıştır. Farklı Türk lehçe ve ağızlarında da yat-, tur-, yap-, yür-, gel- *vb.* yardımcı eylemler ekleştirilerek şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılmışlardır. Bu şekil bir kısım Anadolu ağızlarında da vardır. Asıl eylem + -ip (veya -ik) gerundiumu + yardımcı eylem formülüyle şimdiki zamanı ifade etme, daha çok Güneybatı Anadolu ağızlarında görülmektedir (Buran, 2008, s. 157-158). Bu tür kullanımlar için ayrıca *bk.* Gülensoy, 1985, s. 281-295; Demir, 1996, s. 136-148.

⁴ /Iyor/ biçim biriminin yapısı, Türkiye Türkçesi ve ağızlarında kullanımları hakkında farklı görüşler ve ayrıntılı bilgi için ayrıca *bk.* İlker, 1997, s. 107-111; İmer, 2000, s. 11-13; Ay, 2009, s. 807-810; Gülsevin, 2010, s. 129-133; Ersoy, 2016, s. 21-22.

• Yori- Eyleminin Yapısı ve Kökeni

Türkçenin söz varlığı içinde kullanım sıklığı en fazla olan kavram işaretlerinin başında gelen ve aynı zamanda tarihsel süreçte görevli dil ögesi hâline de dönüşüp şimdiki zamanın çekiminde kullanılan biçim birimin kaynağını oluşturan yori- (...> yürü-) eyleminin kökeni hangi dile dayanmaktadır?

Yori- (...> yürü-) kavram işareti nereden / hangi dilden Türkçeye geçmiştir? Bu eylemin bünyesinde bulunan kavram işaretlerinden (sözcüklerden) herhangi biri başka bir dilden Türkçeye geçmiş olabilir mi?

Eğer doğruysa (!) Türkçe, en temel eylemlerinden birini neden bir başka dilden alma gereği duymuştur?

En düşündürücü sorulardan biri de şudur: Bir dilden bir dile sözcükler hem de eylem soylu sözcükler böyle kolay kolay geçer mi?

Yukarıdaki sorulara ve benzerlerine inandırıcı cevaplar verebilmek için önce Türkçede “kök”, “köken” ve “gövde” hâlindeki kavram işaretleri hakkında genel bir bilgi vermek, sonra da yori- eyleminin yapısını ayrıntılı bir şekilde incelemek yerinde olacaktır:

Anlam ögeleri işaret etmiş oldukları kavramlardan bağımsız olan ögelerdir. Tek başlarına kullanıldıklarında bile soyut veya somut bir varlığı hatırlatırlar. Türkçede kavram işaretleri yapıları bakımından [birden fazla anlam ögesiyle kurulmuş genel anlamlı ögeler (birleşik sözcükler ve tamlama hâlinde olanlar) dışında] kök, köken veya gövde hâlinde bulunurlar (Gemalmaz, 2010, s. 191; Alyılmaz, 1994, s. 2-16; Alyılmaz, 2017, s. 3).

Kök hâlindeki kavram işaretleri: Bu tür kavram işaretleri üzerlerinde (adına yapım eki denilen) herhangi bir görev ögesini barındırmayan en küçük anlamlı dil ögelerinden oluşurlar. Örnekler⁵: bı- (*kes-*), ı- (*gönder-*), i- (*ol-*, *yap-*), ko- (*koy-*, *birak-*), ö- (*düşün-*), sa- (*düşün-*), sı- (*kir-*), sö- (*söyle-*), ti- (*de-*, *söyle-*), u-/ o- (*muktedir ol-*), u- (*uyu-*), yi- (*ye-*); bı / bi (*bıçak*, *çaka*), bi (*birinci tekil kişi*; tekili: ben⁶; çoğulu biz⁷), eb (*ev*, *çadır*), el / il (*devlet*, *ülke*), em (*ilaç*, *çare*),

⁵ Kök, köken ve gövde hâlindeki kavram işaretleri için seçilen örnekler ve daha fazlası için bk. Nadelyayev vd., 1969; Alyılmaz, 1985; Clauson, 1972; Kononov, 1980; Gemalmaz, 1990; Tekin, 2001; Alyılmaz, 2004; Paçacıoğlu, 2006; Şirin, 2015; Alyılmaz, 2017.

⁶ Türkçede üzerlerine getirildiği ad türündeki kök, köken ve gövde hâlinde bulunan kavram işaretlerine teklik anlamı katan /n/ biçim birimi geride kalan tarihsel süreçte bu işlevini kaybederek ilgili sözcüklerle birleşmiştir. Örnek: Alın, karın, boyun, burun, tigin (çoğulu: tigit), oğlan (çoğulu: oğlit)... Ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Alyılmaz, 1994, s. 36-39; Alyılmaz, 1999, s. 411; Mert, 2009, s. 151; Alyılmaz, 2017, s. 94-99.

⁷ Türkçede adların “çokluk” şekilleri söz konusu olduğunda önce adların üzerlerine getirilen /+lAr/ eki (biçim birimi) akla gelir ve konu sıradanlaştırılarak basite alınır. Oysa çokluk ve çokluk yapımı hem sanıldığı kadar kolay değildir hem de /+lAr/ ekinden ibaret değildir. Çünkü /+lAr/ eki Türkçede çokluk yapımında kullanılan ve morfolojik çokluğun içinde yer alan görevli dil ögelerinden yalnızca biridir. /+lAr/ eki dışında /+An+/, /+Ar+/, /+(ş)Ar+/, /+GII+/, /+GUn+/, /+°K+/, /+IA+/, /+°s+/, /+°ş+/, /+°T+/, /+°z+/ ekleri de Türkçenin tarihsel süreci içinde üzerlerine getirildikleri sözcüklere çokluk, fazlalık, ikizlik, topluluk, genelleme, abartma, saygı vb. anlamlar katmışlardır. Ancak Türkçede morfolojik yolla çokluk yapımında kullanılan bu eklerin büyük bölümü tarihsel süreç içinde çokluk vb. işlevlerini kaybedip üzerlerine getirildikleri sözcüklerin kök, köken ve gövdeleriyle birleşmişlerdir. Örnek: Kengeres, işbaraş, Tölis, Tarduş, Türğiş, oğuş, arkiş, tirkış, yış, diş, kaş...; Çik, Kazak, Kumuk, Sogdak, ayak, bacak, dirsek, topuk, kulak...; Ediz, Oguz, Kırkız, göz, diz, beniz, omuz, boynuz...; Türküt, Tangut, Bayat, Bugut, Ongut / Öngüt, Soğut (Sogut < Suk+ut), Mançud (<Mançu+t), Teleüt, apat, alpogut, bayagut, beget, erat, oğlit, sengüt, tigit, tartak, urungut, yilpagut... (Kononov, 1980, s. 144-148; Alyılmaz, 1994, s. 38-40; Alyılmaz, 2017, s. 94-99; İlhan, 2009, s. 96-124). Yalnızca bir kısmı dikkatlere sunulan bu kavram işaretlerinin yapıları ve tarihsel süreçlerdeki gelişimleri /

ı / yı (*bitki, ağaç*; çoğulu yış: *orman*), kü (*ses*), ne (*ne, nasıl, niçin*), si (*ikinci tekil kişi*; tekili: *sen*; çoğulu *siz*), sü (*asker, ordu*)...

Köken hâlindeki kavram işaretleri: Bu tür kavram işaretleri üzerlerine aldıkları görevli dil öğeleriyle (yapım ekleriyle) geride kalan tarihsel süreçte kaynaşıp bütünlük arz eden anlamlı dil öğelerinden oluşurlar. Örnekler: ıd- < ı- t-/-d- (*gönder-*, *terk et-*, *kaç-*), gir- < kir- < ki-r- (*gir-*, *sokul-*), koy- / kod- < ... < ko- t-/-d- (*bir şeyi bir yere koy-*, *bırak-*), gör- / kör- < kö-r- (*gör-*, *bak-*), sıgıt < sı-g⁸+ıt (*ağlama, yas*), söyle- < ... < sö-z+le- (*söyle-*, *de-*), dol- < to-l- (*dol-*), doy- < ... < to-d- (*doy-*), alt < al+t (*alt, aşığı*), art < ar+t (*iki tepe arası; sırt, arka*), ast < as+t (*alt, aşığı*), üst < üs+t (*üst, yukarı*), bayrak < ... < batırak < bat-ır-ak (*bayrak*), bıyık < ... < bı-d-ık (*bıyık*), cici⁹ < ... < sütsig (*süt gibi, tatlı, güzel*), emek < em+ge-k (*sıkıntı, dert, emek*), karı < karı-g (*yaşlı, yaşlı kadın; kadın*), oğlan < oğlan < o-/u- k+/g+ı- / +u-l+an, tarla < ... < tarıglağ < tar-ı-g+lağ (*tarla*), yüksek < ... < yo-k+sa-k¹⁰ (*yüksek*)...

Gövde hâlindeki kavram işaretleri: Bu grupta ise, üzerlerine getirildikleri kök veya köken hâlindeki kavram işaretleriyle birlikte yeni kavramları karşılamakta kullanılan anlamlı dil öğeleri yer alır. Örnekler: bıç-ı-ş- (*ağaç kesmekte yarı-ş-*), çık-ı-ş- (*çıkış-*), gez-in- (*gezin-*, *dolaş-*), yırla- / ırla- (*şarkı, türkü söyle-*), tog-ul- (*doğ-, doğul-*), tün+e- (*gecele-*), avçı < av+çı (*avcı*), ölüçü < öl-üt+çü (*öldürücü, öldüren, cellat*), taglıg < tag+lıg (*dağlı*), illig < il+lig (*illi, devletli, il sahibi, devlet sahibi*), ögük < ög+ük (*anneciğim*)...

Kök, köken ve gövde terimleri için karakteristik bir örneği dikkatlere sunmak gerekirse:

öğretmen < ö-g+re-t-men¹¹:

ö-: (*düşün-*): fiil kökü;

/-G/: eylemden ad yapım eki: ö-g: (*akıl, düşünce; bilgi*): Dönemi için gövde; ÖTT için köken;

/+rA-/: addan eylem yapım eki: ö-g+re-: (*fikir, bilgi sahibi ol-*): Dönemi için gövde; ÖTT için köken;

/-t-/: eylemden eylem yapım eki: (*fikir, bilgi sahibi et-*): ö-g+re-t-: (*fikir, bilgi sahibi et-*); ÖTT için gövde;

/-mAn/: eylemden ad yapım eki: ö-g+re-t-men: (*fikir, bilgi sahibi eden, fikri, bilgiyi öğreten*); ÖTT için gövde.

değişimleri çoğunlukla göz ardı edilmiş ve yapılan çalışmaların önemli bir kısmında söz konusu sözcükler “isim kökü” olarak nitelendirilmişlerdir.

⁸ Sığ sözcüğü ile birlikte Eski Türkçe Dönemi’ne ait eserlerde yığ (*üzüntü, sıkıntı, ağlama, inleme*) sözcüğü ve bu sözcükten türetilmiş yıgla- < yıg+la- (ıgla- > agla- > ağla- (*ağla-*), yıglaş- (*ağlaş-*), yıglat- (*ağlat-*)... kavram işaretleri de kullanılmaktadır.

⁹ Sözcüğün etimolojisi ve kullanımları hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Gemalmaz, 2010, s. 151.

¹⁰ Yüksek sözcüğünü araştırmacılar genelde Moğolca ügi- eylemi ile ilişkilendirmektedirler. Oysa sözcük Türkçedir.

¹¹ Öğrenci (< öğrenici) sözcüğünün tahlili de hemen hemen aynıdır. Sözcüğün sonunda bulunan görevli dil ögesi (eylemden ad yapan ek) esasında /+ICI/ şeklindedir. Vurgusuz orta hecenin dar ünlüsü durumundaki -I- düştüğü (-ı > -Ø-) için sözcük (öğrenici), ögrenØci (> öğrenci) şekline dönüşmüştür.

• Yori- (...> yürü-) Kavram İşareti

Türkçenin anlamlı dil öğelerinden olan kök, köken ve gövde hâlindeki eylemler, Türkçenin söz varlığı içinde ayrı bir yere ve öneme sahiptirler. Çünkü eylemler (devingen / dinamik dil öğeleri) bir dilin kendine ait en karakteristik kavram işaretleridir. Dillerin birbirleriyle ilişkileri insan topluluklarının, milletlerin ve devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerine ve alışverişlerine paralel olarak gelişir ve değişir. İnsanlar ve milletler amaçları ve ihtiyaçları doğrultusunda birbirleriyle ne kadar ilişkide bulunurlar ve alışveriş yaparlarsa, onların dilleri de bu ilişkiden ve alışverişten o kadar etkilenir. Bu sebeple bir dilden başka bir dile veya dillere sosyal, kültürel, ticari, askerî, dinî *vd.* sebeplerle pek çok kavram işareti hatta cümle geçer. Ancak bu geçiş sırasında oranı en düşük kavram işaretleri eylemlerdir. Yani (istisnalar ve alıntı sözcüklerden yapılanlar¹² bir tarafa bırakılırsa) bir dildeki eylemler o dilin kendi yaşayış ve inancının ürünüdür (Alyılmaz, 2004, s. 704). Bu bağlamda öncelikle şunu açıkça belirtmek gerekir ki yori- (... > yürü-) eylemi bünyesinde anlamlı ve görevli dil öğelerini barındıran (< yo-r+ı-) Türkçenin kendine ait bir kavram işaretidir. Sözcük bugün için ölçünlü Türkiye Türkçesi ve çağdaş Türk lehçeleri için köken durumunda bir anlamlı dil öğesidir. Nitekim Türkçede kök hâlindeki kavram işaretleri genelde tek heceden; köken ve gövde hâlindeki kavram işaretleri ise iki veya daha fazla heceden oluşmaktadır.

Yori- eylemi şu anlamlı ve görevli dil öğelerinden oluşmaktadır:

*yo-: eylem kökü: *evrende bir alana, yere, ize sahip ol-, yer tut-, yer kapla-; bir alanda ilerle-, yürü-*

/-r/: eylemden ad yapım eki; yo-r: *yer, alan; yol, iz*

/+I-/: addan eylem yapım eki: yo-r+ı-: (*bir alanda, yerde, yolda...*) *yürü-, ilerle-*.

Yori- eylemi ile ilgili olarak ilk ve en isabetli değerlendirmeyi yapanlardan biri hiç kuşkusuz ki Ahmet C. Emre'dir. Emre, 1949 yılında yayımlanan *Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri Birinci Kitap Fonetik* adlı eserinde “yori- eyleminin temelinde yo- eylemi¹³ ile -r foneminin bulunduğunu; r fonemiyle yapılmış bu addan da +ı fonemi getirilerek yori- eyleminin türetildiğini” belirtmektedir:¹⁴ *yo-r+ı- : yori- > yöri- > yörü- > yürü- > yeri- > yiri-* (Emre, 1949, s. 100).

Necmettin Hacıeminoğlu da, *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller* adlı kitabında yori- eylemi ile ilgili olarak şunları kaydetmektedir: yo- (uzun yo-): yol < yo-l isminin varlığı bir de

¹² Bilindiği üzere Türkçeye yabancı dillerden geçen ad soylu kavram işaretlerinin üzerlerine Türkçenin görevli dil öğeleri (addan eylem yapım ekleri veya aynı işlevli yardımcı eylemler) getirilerek de eylem yapılabilmektedir (Alyılmaz, 2017, s. 3).

¹³ S. Nişanyan, yori- eyleminin temelinde *yo- (*yürü-*) eyleminin bulunduğunu (Nişanyan, 2018, s. 956) belirtir. T. Tekin, ise yori- eyleminin yapısı hakkında bilgi verirken *yo- eyleminin varlığından hiç söz etmeden ilgili eylemin *yor adı ile addan eylem türeten /+I-/ eki ile yapıldığını (*yor+ı-) kaydeder (Tekin, 2003, s. 87).

¹⁴ G. Ramstedt, yori- ve yürü- eylemlerinin farklı eylemler olduğu düşüncesindedir. Ona göre yori- eylemi Moğolca “*yönel-, meylet-*” anlamına gelen jori- ile; yürü- eylemi ise Tunguzca “*yürüyerek git-*” anlamına gelen düre-eylemiyle ilişkilidir (*akt. Levitskaya vd.*, 1989, s. 230-231).

yor < yo-r ismi olduğunu göstermektedir.¹⁵ Nitekim yorı- < yor+ı- “yürü-” eylemi bu addan türemiştir (Hacıeminoğlu, 1991, s. 29).¹⁶

Hacıeminoğlu, aynı eserde Eski Türkçe Dönemi’nde “İsimlerden Fiil Türeten Ekler”den bahsederken +ı- / +i- eklerinden türetilen eylemlerin içinde yorı- eylemini de gösterir. Hacıeminoğlu, yorı- (*yürü-*, *yol al-*, *yol katet-*) eylemini dikkatlere sunduktan sonra bu sözcükle ilgili olarak dipnotta şu açıklamayı yapar: “*Yo-l isminin mevcudiyeti bir yo- filinin varlığını kanıtlamaktadır. Hatta Orhun Abideleri’nde “oruk” yol isminin mevcudiyeti baştaki y- sesinin türeme bir ses olduğunu da düşündürmektedir*” (Hacıeminoğlu, 1991, s. 175).

Hacıeminoğlu’nun yorı- eyleminin yapısı ile ilgili görüşleri son derece anlamlı ve isabetlidir. Ancak yorı- eyleminin başında bulunan “y” sesini türeme bir ses olarak değerlendirmesi kanaatimizce doğru değildir. Nitekim yorı- eyleminin bünyesinde bulunan yor kavram işareti Hacıeminoğlu’nun da belirttiği gibi *yo- eyleminden yapılmış ad türünden bir sözcüktür. Y sesinin bu sözcük için türeme bir ses olması mümkün değildir. Türkçe için dönemde “ileri öge¹⁷” olarak nitelendirebileceğimiz yor sözcüğü kanaatimizce akıcı ünsüz olan ve birlikte kullandıkları ünlüleri inceltme ve daraltma özelliğine sahip olan “y” ve “r” seslerinin etkisiyle tarihsel süreçte (yor >) yur, yür, yör, yer, yır, yir şekillerine dönüşmüş; yorı- eyleminin de farklı şekilleri (yörü-, yöre-, yöri-, yürü-, yüri-, yirü-, yeri- ...) böylece ortaya çıkmıştır.

Yorı- eyleminin yor-, yur-, yür- şeklinde kullanımları ise eylemin bünyesinde bulunan /+I-/ görev ögesinin (vurgusuz orta hecenin dar ünlüsü durumunda) düşmesinden (/+I-/ > + Ø-) kaynaklanmaktadır.¹⁸

Hacıeminoğlu’nun bahsetmiş olduğu oruk (york > ... > oruk), orun (yorin > ... > orun¹⁹) vb. kavram işaretleri de tamamen yor²⁰ sözcüğüyle ilişkilidirler. Zira Türkçenin temel kaynaklarında bu sözcükten yapılmış / türetilmiş yorçı / yörcü (*yer, yol gösteren, kılavuz, rehber*) kavram işaretinin olduğu bilinmektedir:

¹⁵ H. Vámbéry, yol ve yor sözcüklerinin aslında aynı sözcükler olduğunu; “l” ve “r” sesleri arasında Türk lehçelerinde (tıpkı sil ~ sir sözcüklerinde olduğu gibi) bir denklik bulunduğunu belirtir (Vámbéry, 1878, s. 134-135).

¹⁶ Sözcüğün yapısı ile ilgili benzer bir tahlil B. A. Gökdağ tarafından da yapılmıştır. bk. Gökdağ, 2018, s. 823.

¹⁷ D. Aksan, kavram işaretlerinin kökleri, kökenleri ve yapıları hakkında bilgi edinilmesini ve birincil ögelerle bunlardan türeyenler (kökteş sözcükler) arasında bağ kurulmasını sağlayan; Türkçenin birçok bilinmezinin aydınlatılmasına ışık tutan bu tür sözcükler için (son derece isabetli bir şekilde) “ileri ögeler” terimini kullanmaktadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Aksan, 1983, s. 17-21.

¹⁸ Yorı- eyleminin bünyesinde bulunan ve addan eylem yapan /+I-/ biçim birimini Tahsin Banguoğlu eylemden eylem yapan berkitme işlevli bir ek olarak değerlendirmektedir. bk. Banguoğlu, 2015, s. 279.

¹⁹ E. R. Tenişev, orun sözcüğünün “*koy-, yerleştir-*” anlamlarına gelen or- eylemine eylemden ad yapan /-un/ ekinin getirilmesiyle yapıldığını; ordu ve orda kavram işaretlerinin de köken bakımından orun ile ilişkili olduğunu kaydetmektedir (Tenişev, 1974, s. 478). Kuşkusuz ki ordu ve orda sözcükleri köken bakımından orun ile ilişkilidir. Sözü edilen sözcüklerin tamamı yor (*yo-r) > or adı ile ilgilidirler. Ancak orun sözcüğünün bünyesinde bulunan /+un/ eylemden ad yapan bir biçim birim değil; yer, yön, zaman bildiren bir görevli dil ögesidir. Önceleri işlevi itibarıyla hâl kategorisi içinde değerlendirilen bu görevli dil ögesi zamanla (bu işlevini kaybedip) üzerine geldiği kavram işaretiyle birleşmiş; âdetâ addan ad yapım eki gibi kullanılmıştır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Alyılmaz, 1994, s. 58-61; Tekin, 2001, s. 235-238; Alyılmaz, 2010, s. 107-123; Korkmaz, 2011, s. 26-29.

²⁰ Türkiye Türkçesinin söz varlığı içinde yer alan yorda-, yordam, yordamlı, yordamsız vb. kavram işaretlerinin de yor sözcüğüyle ilişkili olduklarını belirtmek gerekir.

yorçı a bitigim: (Ben) Yorçı / (Benim adım) Yorçı('dır); (Bu da / bu yazıt da) (benim) yazıtım(dır) (Yorçı Yazıtı; Alyılmaz, 2013, s. 36; Alyılmaz, 2015, s. 267).

yagıda bitigçi yirçi **yörçi** uz kop bodun tikü bilir erti: *Düşmanda(n) yazıcı(lar), kılavuz(lar), yol gösterici(ler), usta(lar)? hep (birlikte) halk (bengü taşı / yazıtı) dikebilir idi(ler)* (E 32 Uybat III / 7; Useev, 2011, s. 473-476).

yorçı: *Kılavuz, usta* (DLT III; Atalay, 2013, s. 30).

yorçu: *Yol gösteren, kılavuz; delil* (El-İdrâk Haşiyesi 29; İzbudak, 1936, s. 54).

Foto 1: Yorçı Yazıtı'na ait bir görüntü

(Foto: Kōsetsu SUZUKI; Alyılmaz, 2013, s. 30; Alyılmaz, 2015, s. 260)

Sonuç ve Öneriler

• Yorı- eylemi, bu eylemi oluşturan ve bu eylemden türetilmiş kavram işaretleri Türkçenin kendi söz varlığına aittir; bu sözcükler bir başka dilden alıntı veya ödünçleme değildir.

• Yorı- eylemi esas itibarıyla *yo- eylem kökü; /-r+/ eylemden ad yapım eki ve /+I-/ addan eylem yapım ekinden oluşmaktadır.

• Yorı- eylemi Türkçenin bilinen en eski yazılı kaynaklarından bugüne kadar farklı fonetik değişikliklerle kesintisiz olarak kullanılagelmiş; kullanım sıklığı en fazla olan anlamlı dil öğelerinden biridir.

• Yorı- eyleminin temelinde bulunan yor kavram işaretinin içindeki akıcı ünsüzlerin (“y” ve “r”) inceltici ve daraltıcı özellikleri sebebiyle geride kalan tarihsel süreçte sözcüğün yur, yür, yör, yer, yır, yir... şekilleri ortaya çıkmıştır.

• Aynı şekilde yorı- eyleminin bünyesinde bulunan akıcı ünsüzlerin (“y” ve “r”) inceltici ve daraltıcı özellikleri sebebiyle eylemin yörü-, yöre-, yörü-, yürü-, yüri-, yirü-, yeri- vb. şekilleri oluşmuştur.

• (Kök)türk, Uygur ve Karahanlı Türkçesi Dönemleri'nin söz varlığı içinde yorı- eylemi ile ilişkili pek çok kavram işareti bulunmaktadır: yor(ı)- (yürü-, hareket et-, git-, gel-, kat et-, gez-, dolaş-, yaya git-, yayıl-), yorig (yürüyüş; gidiş, tarz), yoridaçı (dünürler arasında gidip gelen adam), yoriga (yorga yürüyen at), yorga (yürüyen), yor(ı)gaçı (at yarışçısı), yorigçı (hısımlar arasında gidip gelen adam), yorigma (yürüyen), yorigu (yürünecek yer, zaman), yorig / yorug / yorık (yürüme; huy, hareket), yorigulug (hareket), yorıklıg (hareketli; yürüyüş, hareket), yorigmagulug (hareketsiz, kımıldamaz, durağan, sabit, oynamaz, durgun hâlde kalma, sabit hâlde kalma, sükûnet, durgunluk, geçersiz), yorigmaksız (hareketsiz, kımıldamaz, durağan, sabit, sakin), yorır (yürüyüş), yoriş- (yol yol ol-), yorit- / yorut- / yort- (yürüt-, ilerlet-; orduyu sefere çıkar-), yoriyış (yürüyüş, ilerleme), yorka (yorga), yorkala- (atı yorga sür-, yorga git-), yort (at koşturma), yort (yol, tarz usul), yort- (at koş[uş]tur-), yortak (yorga at), yortavul (süvari, akıncı), yortdur- (koştur-), yortıcı (ulak, haberci), yortış- (at yarışır-), yortug (muhafız bölüğü, muhafız müfrezesi, muhafız takımı; hakanın yanında bulunan kimseler) ... (Nadelyayev vd., 1969; Alyılmaz, 1985; Özyetgin, 2001; Paçacıoğlu, 2006). Türkçenin diğer dönemlerinde ve günümüzde Türkiye Türkçesinin ve Türk lehçelerinin söz varlığı tarandığında yorı- / yürü- eylemi ile ilgili (yorı- / yürü- eylemi ile kökteş) yüzlerce kavram işaretinin olduğu görülecektir.

• Yer, alan, mekân bildiren or sözcüğü ve bu sözcükle ilgili diğer kavram işaretleri (orun, oruk, orda, ordu...) yor kavram işaretinin başında bulunan “y” sesinin erken sayılacak bir dönemde düştüğünü (yor > øor > or) göstermektedir. Bu durum “ileri öge” niteliği taşıyan söz konusu sözcüğün Türkçedeki kullanım tarihinin eskiliğini ve kullanım sıklığını / işlek olarak kullanıldığını göstermesi bakımından da önemlidir.

• Türkiye Türkçesinde eylemlerin şimdiki zaman çekimleri genelde yorı- eyleminden türeme biçim birim (/Iyor/) kullanılarak yapılmaktadır. Şimdiki zamanı bildiren /-(I)yor/ biçim biriminin pek çok alomorfu [-(I)yI(r), -(I)yA(r), -(I)yo(r), (I)yo, (I)yI, -yor, yIr, -yAr...] vardır. /Iyor/ biçim birimin bünyesinde bulunan ünlülerin değişmesi ve sonundaki “r” sesinin düşmesi ana ağız bölgelerini belirleyecek niteliktedir (Gülsevin, 2010, s. 129-133). Nitekim Caferoğlu, Karahan, Gülensoy, Gülsevin, Ay vd. bilim insanları /-(I)yor/ biçim biriminin kullanımlarını dikkate alarak Anadolu ağızlarını ve bu ağızlara ait alt kolları gruplandırmışlardır.

• Türkçe hem ana dili hem de yabancı dil olarak öğretilirken kavram işaretlerinin yalnızca ölçünlü dilde kullanıldıkları (sözlüklerde ve yazım kılavuzlarında yer aldıkları) biçimleri ve anlamları öğretilmekte; ağızlardaki kullanımları göz ardı edilmektedir. Oysa Türkçenin eğitiminde ve öğretiminde ağızlar ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Hedef kitlenin / “öğrenen”in durumu (yaşı, ana dili, lehçesi, dil yeterliği, zekâ düzeyi, öğrenme stili, kültürü, kaygıları, motivasyon ve tutum özellikleri, amaçları ve ihtiyaçları da), göz önünde bulundurularak anlamlı dil öğelerinin ve görevli dil öğelerinin²¹ (bu bağlamda yürü- eylemi ve türevlerinin) lehçe ve ağızlarda yer alan şekilleri de öğretilmelidir (Alyılmaz ve Alyılmaz, 2018, s. 7-38; Alyılmaz, 2018, s. 2452-2463).

• Ağız araştırmalarında sınıflandırmalar yapılırken genelde gramatikal ölçütlerin dikkate alındığı, leksik verilerin göz ardı edildiği bilinmektedir. Oysa ağızların sınıflandırılmasında ve ağız atlaslarının hazırlanmasında ses, yapı ve söz dizimi özelliklerini içine alan gramatikal ölçütlerin yanında leksik ölçütler de önemlidir (Karahana, 2013, s. 1-9). Ağız araştırmalarında leksik verilerden hareketle sınıflandırmalar yapılırken yorü- / yürü- eylemi ve bu eylemin türevleri / farklı kullanımları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

• Bir dilin söz varlığı içinde yer alan kavram işaretleri, o dilin yapısı ve işleyişi hakkında pek çok bilgiyi bünyelerinde barındırdıkları gibi o dilin sahiplerinin ve kullanıcılarının yaşayışlarına, inanışlarına, tarihlerine, kültürlerine ve uygarlıklarına ait de pek çok bilgiyi / değeri de geçmişten geleceğe taşırlar. Bu sebeple Türk dilinin söz varlığı ve bu söz varlığının kökeni ile ilgili araştırma ve inceleme yapanların öncelikle Türk boy ve topluluklarının yaşayışlarına, inanışlarına, dillerine, edebiyatlarına, tarihlerine, kültürlerine ve uygarlıklarına ait eserleri, bu eserlerde yer alan söz varlığını ve konuyla ilgili olarak yapılan çalışmaları çok iyi bilmeleri gerekir. Türkçenin temel kaynaklarından, kavramlarından, kavram işaretlerinden, kavramlar arası ilişkilerinden, anlamlı ve görevli dil öğelerinden haberdar olmadan, tarihî ve çağdaş Türk lehçe ve ağızlarını bilmeden yapılan etimoloji çalışmaları kim tarafından yapılırsa yapılsın (yapanını / yazanını tatmin etse de) sonuçta bir “etimoloji denemesi” olmaktan veya “halk etimolojisi” niteliği taşımaktan ileri gitmeyecektir.

• Türkçenin söz varlığı ile ilgili olarak yapılan etimoloji çalışmalarında en sık karşılaşılan hatalardan biri de kökeni ve yapısı hakkında bilgi sahibi olun(a)mayan bir kavram işaretini “nedense” başka bir dile (Çinceye, Moğolcaya, Mançucaya, Tunguzcaya, Soğdcaya, Farsçaya, Ermeniceye...) mal etmektir. Araştırmacıların (bundan sonra yapılacak köken bilgisi çalışmalarının önünü açmak, katkı sağlamak en önemlisi de bu tür çalışmalara engel olmamak için) bilimsel ve akademik anlayıştan uzak, bu kolaycı ve buyurgan tavırdan vazgeçmeleri gerekir.

• Türkçe bir sözcüğün kökeni ile ilgili araştırma ve inceleme yapan bilim insanlarının konuyu ayrıntılı bir şekilde ele alıp incelemeleri, değerlendirmelerini Türkçenin temel kaynaklarını ve ilgili sözcüğün bütün kullanımlarını dikkate alarak yapmaları doğru bilgilerin edinilmesi ve gelecek kuşaklara taşınması bakımından yararlı olacaktır.

²¹ Türkiye Türkçesi ile ilgili dil bilgisi kitaplarında ve Türkçe öğretim setlerinde şimdiki zaman biçim birimi genelde /-yor/ şeklinde yer almakta ve öğretilmektedir. Ana dili Türkçe olanlar için şimdiki zaman biçim biriminin bu şekilde öğretilmesi genelde sorun teşkil etmese de Türkçeyi yabancı bir dil olarak öğrenenler için bu durum ciddi anlamda öğrenme güçlüğü yaşanmasına sebep olmaktadır. Nitekim şimdiki zaman biçim birimini /-yor/ şeklinde öğrenen yabancılar herhangi bir eylemin şimdiki zamana göre çekimini yaparlarken (yazarlarken ve konuşurlarken) biçim birimin önündeki eki kullanmayı ihmal ederek (bakÖyorum, sevÖyorsun, gidÖyor, görÖyorlar...) çekim yapmaktadırlar. Bu biçim birimin baş tarafında bulunan ve bir bağ-eylem kalıntısı olan ekle birlikte /-Iyor/ (/ -I+ yor/ [-a+, -e+, -ı+, -i+, -u+, -ü+ yor]) öğretilmesi, hem şimdiki zamanın kolay öğrenilmesi hem de doğru şekilde yazılıp söylenmesi bakımından yararlı olacaktır.

Kısaltmalar

Kısaltma	Karşılığı	Kısaltma	Karşılığı
AH	Atebetü'l Hakayık	KB	Kutadgu Bilig
AY	Altun Yaruk	IB	İrk Bitig
BT	Bilge Tonyukuk Yazıtları	KT	Köl Tigin Yazıtı
D	Doğu	MST	Maytrısimit
DLT	Dîvânu lugâti 't-türk	ÖTT	Ölçünlü Türkiye Türkçesi
E	Yenisey Yazıtları	Skr	Sanskritçe
ETŞ	Eski Türk Şiiri	ŞU	Şine Us Yazıtı
G	Güney	Ta	Tariat Yazıtı

Kaynaklar

- Aksan, D. (1983). Köktürkçenin söz varlığı üzerine. *TDAY Belleten 1980-1981*, 17-21.
- Alyılmaz, C. (1985). *Eski Türkçenin lügati*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Alyılmaz, C. (1994). *Orhun yazıtlarının söz dizimi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Alyılmaz, C. (1999). Zamir n'si eski bir iyelik ekinin kalıntısı olabilir mi?. *Türk Gramerinin Sorunları II*, Ankara, 403-415.
- Alyılmaz, C. (2003). Türkçede fiil deyimleri ve öğretimi üzerine. *Türk Dili*, 620, 148-156.
- Alyılmaz, C. (2004). *Eski Türkçenin söz varlığının düz ve ters dizimi*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Alyılmaz, C. (2005). *Orhun yazıtlarının bugünkü durumu*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Alyılmaz, C. (2013). Yorçı yazıtı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(3), 29-46.
- Alyılmaz, C. (2015). *İpek yolu kavşağının ölümsüzlük eserleri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Alyılmaz, S. (2010). Türkçede bulunma hâli kategorisi. *Dil Araştırmaları*, 7, 107-123.
- Alyılmaz, S. (2017). On plurality category and teaching in Turkish. *Journal of Education and Training Studies*, 5(9), 94-99.
- Alyılmaz, S. (2017). *Türkçede nesne tekrarlı fiiller*. İstanbul: Kesit Yayınları
- Alyılmaz, S. (2018). Türkçe öğretiminde hedef kitlenin / "öğrenen" in önemi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2452-2463.

- Alyılmaz, S. ve Alyılmaz, C. (2018). Ağız bilimi çalışmalarının Türkçe öğretimi açısından önemi. *Türk Dünyası*, 45, 7-38.
- Arat, R. R. (1988). *Yusuf Has Hacib Kutadgu Bilig II çeviri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Arat, R. R. (1991). *Yusuf Has Hacib Kutadgu Bilig I metin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (2006). *Edib Ahmed B. Mahmud Yükneki Atebetü'l Hakayık*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (2006). *Eski Türk şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Atalay, B. (2013). *Divanü Lügat-it Türk tercümesi. C I-IV*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ay, Ö. (2009). *Türkiye Türkçesi ağızlarında fiil çekimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın, E. (2015). *Yenisey yazıtları*. Konya: Kömen Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2013). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Buran, A. (2008). Türkçede kelimelerin ekleşmesi ve eklerin kökeni. *Makaleler*. (yay. haz. E. Alkaya, S. K. Yalçın ve M. Şengül). Ankara: Turkish Studies Yayınları, 153-159.
- Caferoğlu, A. (1960). Anadolu ve Rumeli ağızları araştırmalarının bugünkü durumu. *VIII. Türk Dili Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1957*, Ankara, 65-70.
- Cankoçak, G. A. (1979). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü XI u-z*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Çetin, E. (2012). *Altun Yaruk yedinci kitap Berlin bilimler akademisindeki metin parçaları karşılaştırmalı metin, çeviri, açıklamalar, dizin*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Demir, N. (1996). Güneybatı Anadolu ağızlarında kullanılan şimdiki zaman eki -ik gelir. *Dilbilim Araştırmaları 1996*. (yay. haz. A. Kocaman, K. İmer ve A. S. Özsoy). Ankara, 136-148.
- Demirtaş, A. (2012). Kutadgu Bilig'de "yori-" fiili üzerine. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 1477-1501.
- Emre, A. C. (1949). *Türk lehçelerinin mukayeseli grameri birinci kitap fonetik*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2016). *Türk kağanlığı ve Türk bengu taşları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ercilasun, A. B. vd. (1991). *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri sözlüğü I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ercilasun, A. B., Karahan, L. ve Kirişcioğlu, F. (2006). *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri grameri - fiil- I basit çekim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersoy, F. (2016). *Türkiye Türkçesinde kelime tahlilleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Gabain, A. von (1988). *Eski Türkçenin grameri*. (çev. M. Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gemalmaz, E. (1990). *Eski Türkçenin ekliği*. Erzurum.
- Gemalmaz, E. (1992). *Standart Türkiye Türkçesi (STT)'nin formanlarının enformatif değerleri ve bu değerlerin ihtiyaç hâlinde bu dilin gelişimine muhtemel etkileri*. Erzurum.
- Gemalmaz, E. (2010). *Türkçenin derin yapısı*. (yay. haz. C. Alyılmaz ve O. Mert). Ankara: Belen Yayıncılık.
- Gökdağ, B. A. (2018). Atebetü'l-Hakayık'ta söz yapımı. *Köktürk Yazısının Okunuşununun 125. Yılında Orhun'dan Anadolu'ya Uluslararası Türkoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı II*. (ed. Ş. Doğan ve M. S. Güneş). İstanbul: Kesit Yayınları, 817-830.
- Gülensoy, T. (1985). Anadolu ağızlarında şimdiki zaman eki. *Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan*. Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 281-295.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (2010). *Yaşayan ve tarihî Türk ağızları*. İstanbul: Özel Kitaplar Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1991). *Türk dilinde yapı bakımından fiiller*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hamilton, J. R. (1998). *Budacı iyi ve kötü kalpli prens masalının Uygurcası Kalyanamkara ve Papamkara*. (çev. E. Korkut ve İ. Birkan). Ankara: Simurg Yayınları.
- İlhan, N. (2009). *Türk dilinde çokluk*. Elazığ: Manas Yayıncılık.
- İlker, A. (1997). *Batı grubu yazı dillerinde fiil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İmer, K. (2000). Türkçenin ağızlarının sınıflandırılmasında temel alınan ölçütler. *Türkçenin Ağızları Çalıştay Bildirileri*. (yay. haz. A. S. Özsoy ve E. E. Taylan). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 5-16.
- İzbudak, V. (1936). *El-İdrâk Haşiyesi*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karahan, L. (2013). Gramatikal ölçütlerle belirlenen Türkiye Türkçesi ağız gruplarında leksik verilerin anlamlılığı üzerine bir araştırma. *Diyalektolog*, 7, 1-9.
- Karahan, L. (2018). Türkiye Türkçesi ağız atlasında kullanılabilecek ölçütler. *Ağız Atlası Kılavuzu Kitabı Türkiye Türkçesi Ağız Atlasına Hazırlık*. (ed. L. Karahan). Ankara: Akçağ Yayınları. 107-145.
- Kononov, A. N. (1980). *Grammatika yazıka Tyurkskih runičeskih pamyatnikov <VII-IX vv.>*. Moskova: Nauka.
- Korkmaz, Z. (2011). *Türkçede eklerin kullanılış şekilleri ve ek kalıplaşması olayları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Kormuşin, İ. V. (2017). *Yenisey eski Türk mezar yazıtları*. (çev. R. Alimov.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Levitskaya, L. S. vd. (1989). *Etimolojiçeskiy slovar Tyurkskih yazıkov. obşçetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na bukvi 'J', 'C', 'Y'*. Moskova: Nauka.
- Mert, O. (2009). *Ötüken Uygur dönemi yazıtlarından Tes - Tariat - Şine Us*. Ankara: Belen Yayıncılık.
- Nadelyayev, V. M. vd. (1969). *Drevnetyurkskiy slovar'*. Leningrad: İzdatel'stvo Nauka.
- Nişanyan, S. (2018). *Nişanyan sözlük çağdaş Türkçenin etimolojisi*. İstanbul: Liber Plus Yayınları.
- Özyetkin, A. M. (2001). *Ebū Hayyân Kitâbu'l-İdrak li Lisâni'l-Etrâk fil: tarihî - karşılaştırmalı bir gramer ve sözlük denemesi*. Ankara: Köksav.
- Paçacıoğlu, B. (2006). *VIII-XVI. yüzyıllar arasında Türkçenin sözcük dağarcığı*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Serebrennikov, B. A. ve Gadjeva, N. Z. (2018). *Türk yazı dillerinin karşılaştırmalı tarihî grameri*. (çev. T. Hacıyev ve M. Öner). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şirin, H. (2015). *Kül Tigin yazıtı notlar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Şirin, H. (2016). *Eski Türk yazıtları söz varlığı incelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, Ş. (1960). *Uygurca metinler I Kuanşi İm Pusar (ses işiten ilâh) vap hua ki atlıg nom çeçeki sudur (saddharmapuñdarika-sūtra)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Tekin, Ş. (2001). *İştikakçının köşesi Türk dilinde kelimelerin ve eklerin hayatı üzerine denemeler*. İstanbul: Simurg.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi grameri*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9 Kitap Matbaası.
- Tenişev, E. R. (1974). *Etimolojiçeskiy slovar' Tyurkskih yazıkov. obşçetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovi na glasniye*. Moskova.
- Toparlı, R., Vural, H. ve Karaatlı, R. (2007). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toprak, F. (2005). *Harezmi Türkçesinde fiil*. Ankara.
- Useev, N. (2011). *Yenisey cazma estelikleri I: leksikası cana tekstter*. Bişkek: Kırgızistan Bilimler Akademisi, Cengiz Aytmatov Edebiyat Enstitüsü ve Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi Ortak Yayını.
- Ünlü, S. (2012). *Harezmi Altınordu Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Ünlü, S. (2012). *Karahanlı Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Vámbéry, H. (1878). *Etymologisches wörterbuch der Turko-Tatarischen sprachen: ein versuch zur darstellung des familienverhältnisses des Turko-Tatarischen wortschatzes*. Leipzig.
- Yıldırım, F. (2017). *İrk Bitig ve Orhon yazılı metinlerinin dili*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Extended Abstract

Turkish language is one of the oldest and most widely used languages in the world. Its rich vocabulary, unique syntax, its own number system, the language of literature, art, philosophy and science enabled this language to be among the privileged languages of the world.

The presence of vocabulary (vocabulary), which meets concrete and abstract concepts, is very important for Turkish to be among the rich and privileged languages.

The words in the vocabulary of a language carry a lot of information about the structure and functioning of that language, as well as many information about the lives, beliefs, histories, cultures and civilizations of the owners and users of that language from the past to the future.

Turkish language is one of the richest languages in the world in terms of verbs. And what is more, 6900 verbs were used in the works of Turkish language only written in the Gokturk, Uighur and Karakhan Turkish language periods. One of the verbs that have been used since the oldest written sources of Turkish (without interruption with some phonetic changes) is the verb yorı- >...> yürü-.

Some of the words , which Gokturk, Uighur and Karakhan Turkish language periods have, are: yor(ı)-, yorig, yoridaçı, yoriga, yorga, yor(ı)gaçı, yorigçı, yorigma, yorigu, yorig / yorug / yorik, yorigulug, yoriklig, yorimagulug, yorımaksız, yorır, yoriş-, yorit- / yorut- / yort-, yoriyiş, yorka, yorkala-, yort, yort, yort-, yortak, yortavul, yortdur-, yortıcı, yortış-, yortug. When the vocabulary of Turkish and Turkish dialects is examined in other periods of Turkish and today, it will be seen that there are hundreds of words related to the verb yorı- / yürü-.

One of the most frequently used verbs in the historical process of Turkish language is undoubtedly the verb “yürü- (<yorı-)”. It is known that the verb yorı- is used both in historical Turkish dialects and in living Turkish dialects in the form of “yorı-, yörö-, yörü-, yöri-, yöre-, yürü-, yeri-, jürü-, jeri-, cürü-, ceri-, yor-, yör-, yur-, yür-, cür-, jür-...”.

The verb “yorı-” consists of *yo- verb root, /-r+/ verb to noun derivational suffix and /+I- / noun to verb derivational suffix.

When languages are insufficient while producing words, they may choose loan words from other languages. However, this situation cannot be said for the verb yürü- (<yorı-) and any meaningful or tasked element within this verb. In other words, the verb yürü- (<yorı-) is Turkish and is used in Turkish with different voice changes (just like in the past and today).

The word has been used in many different meanings. It is understood that it is one of the most fundamental and indispensable words of the Turkish language.

Based on the findings obtained from the study, it is possible to express the following suggestions.

It is known that grammatical criteria are taken into consideration and lexical data are neglected while making classifications in dialect studies. However, in classification of dialects, lexical criteria are important as well as gramatical criteria, which include sound, structure and syntax features. The verb yorı- / yürü- and the different uses of this verb must be taken into consideration while making classifications based on lexical data in dialect research.

While Turkish is taught both as a mother tongue and a foreign language, the forms and meanings of words in the dictionaries are taught. The use of words in dialects is neglected.

However, dialects have a great importance in Turkish teaching. Taking into consideration the age, mother tongue, dialect, language proficiency, intelligence level, learning style, culture, anxiety, motivation and attitude characteristics, goals and needs of the language learners, the forms of the words in dialects should also be taught.

One of the most common mistakes in the etymology studies about Turkish language vocabulary is that a word that does not have information about its origin and structure is thought to be belonged to another language (Chinese, Mongolian, Manchu, Tunguzian, Sogdian, Persian, Armenian...). Researchers should give up taking the easy way out and behaving away from scientific and academic understanding, in order to pave the way for knowledge of future studies, contribute to these studies, and most importantly, avoid such studies.

It will be beneficial for scientists who conduct research and investigation about the origin of a Turkish word to examine and examine the subject in detail, to take the correct information and to carry it to the next generations, taking into account the main sources of Turkish and all the uses of the word.

